

The combinability of the suffixes with the stems of different parts of speech shows their tendency to combine with the stems of certain morphemic and/or derivational structure. The quantity and quality of all structural models depend on the context.

Having analysed semantic characteristics of the representative suffixes functioning in the English scientific literature, we came to the conclusion that they play a significant role in translation skills training as well as in the process of translation facilitating the work of the translator.

УДК 811.111'37

ТИПОЛОГІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ІМЕННИКАМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗЛА В СУЧАСНИХ АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Онищак Г. В.

ДВНЗ „Ужгородський національний університет”

Постановка проблеми та її визначення. В останні десятиліття перехід до антропоцентричної парадигми в лінгвістиці сприяв вивченню мови в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням, духовно-практичною діяльністю. Картину світу носія мови можливо реконструювати на основі одиниць різних мовних рівнів. У цьому відношенні лексична система мови займає особливе місце, позаяк “структура лексичних значень слів схильна до моделювання універсальних концептів загальної когнітивно-семантичної сфери засобами національно-мовних систем” [3, с. 304], і відповідно, лексика більшою мірою відповідає смисловим параметрам моделі світу.

Інформація про систему цінностей народу міститься саме в слові, тому дослідження взаємозв'язків між іменниками на позначення **зла** в англійській та українській мовах вважаємо актуальним завданням сучасного зіставного мовознавства.

Метою дослідження є типологічне вивчення взаємозв'язків між іменниками на позначення **зла** у віддалено споріднених мовах. Реалізація такої мети здійснюється шляхом виконання наступних **завдань**: 1) проаналізувати парадигматичні зв'язки між досліджуваними іменниками на позначення **зла**; 2) виявити основні закономірності формування лексико-семантичних груп (далі ЛСГ) іменників на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах.

Матеріалом дослідження служать іменники на позначення **зла**, зібрані шляхом суцільного аналізу Великого Оксфордського словника в 12-ти томах та Словника української мови в 11-ти томах.

Для зіставного аналізу лексико-семантичної групи **зло** в сучасних англійській та українській мовах користуємося методикою формалізованого аналізу лексичної семантики, яка дозволяє глибше розкрити семантику слів у досліджуваних мовах,

виявити співвідношення між словами та їхніми лексичними значеннями, виділити особливості семного складу і провести зіставно-типологічне дослідження лексико-семантичної групи **зло** як фрагмента мовної картини світу [5, с. 193]. Запропонований підхід базується на формальному, суто мовному критерії – віднесеності слів, які аналізуються, до однієї частини мови. Матричний метод представлення семантичних відношень між словами мови розглядаємо як метамову для опису досліджуваних об'єктів аналізу, а матрицю у вигляді таблиці – як модель системи семантичних зв'язків, з одного боку, та семантичної структури лексики, з іншого. Ця модель фіксує семантичні зв'язки між словами у вигляді стовпчиків та рядків однакової довжини, де плюсом позначаються співвідношення слів та їхніх значень. Списки формальних ознак і по вертикалі, і по горизонталі упорядковуються за спадною, що сприяє максимальній концентрації слів в одному з її кутів і протиставленню цього кута протилежному по діагоналі як найменш заповненому.

Виклад основного матеріалу та отримані висновки. Парадигматичні зв'язки іменників на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах утворюють ЛСГ, яка характеризується багаторівневою ієрархією, в структурі якої компоненти містять інтегральні та диференційні семантичні ознаки. Наявність не однієї, а кількох диференційних ознак при виділенні ЛСГ сприяє конкретизації об'єктивної дійсності. Об'єм лексичних одиниць у складі ЛСГ “**зло**” відображає результат когнітивної діяльності людини і показує, який “квант інформації виділений знаком із загального потоку фактів про світ” [2, с. 23].

Застосування принципу системності для опису мовних явищ допомагає розкрити різнотипні зв'язки в межах ЛСГ “**зло**” в сучасних англійській та українській мовах, які ділимо на наступні типи:

1) “*входження*”, що базується на спільності сем. Серед його різновидів виділяємо:

а) *гіперо-гіпонімічний зв'язок*, який передбачає наявність однакових сем у лексичних значеннях обох слів, проте видова одиниця включає також одну або декілька конкретних сем. Так, лексичні значення іменників **crime** та **theft** містять однакову сему “*action, deed, act, fact*” (дія, вчинок, факт), однак значення видової лексеми **theft** розкривається й через сему “*robbery, theft, larceny, taking away of the personal goods*” (крадіжка, відбирання особистих речей). В українській мові лексичні значення слів **горе**, **скорбота** та **туга** пов'язані семами “*душевні переживання, страждання, біль, мука*”, “*сум, смуток, журба*”, проте видова лексема **туга** містить сему “*важкий, невеселий, сумний настрій*”. Перехід від родового поняття до видового призводить до звуження семантики слова, тоді як перехід від видового до родового сприяє розширенню.

б) *Перетин* передбачає, що лексичні значення одиниць, які позначають **зло**, мають як спільні, так і відмінні семи. Наприклад, семантика англійських іменників **want** та **need** розкривається наявністю спільних сем “*state, condition*” (стан, умова), “*absence, want, lack (of)*” (відсутність, брак чого-небудь), кожна з них характеризується й відмінними рисами. Так, **want** містить сему “*action, deed, act,*

fact” (дія, вчинок, факт), а **need** – “*violence, cruelty, fierce impetuosity*” (жорстокість, несамовита запальність). Українські лексеми **шкода** та **збитки** містять семи “*вчинок, дія, діяльність*”, “*шкода, втрати, збитки*”, але водночас характеризуються і відмінними: “*нещастя, біда, горе, лихо*” (**шкода**), “*інтрига; злий, підступний жарт; зла витівка; підступи*” (**збитки**).

в) Між елементами ЛСГ “**зло**” існують стійкі синонімічні зв’язки, які представляють ЛСГ та визначають її характер й особливості її системно-структурної організації. У складі ЛСГ переважають багатокомпонентні синонімічні зв’язки, які сприяють найточнішому, детальному відображенню важливого для людини фрагменту позамовної дійсності. Так, іменники **скорбота, горе, жаль, туга** формують синонімічний ряд, що позначає внутрішній світ людини, її почуття та емоції. Спільним для усіх елементів досліджуваного синонімічного ряду є позначення *суму, смутку, журби*. У його межах спостерігаємо й попарні семантичні зв’язки між лексичними одиницями: **туга** та **жаль** об’єднуються спільними значеннями: *важкий настрій, що викликається якоюсь невдачею, горем і т. ін.; почуття глибокого жалю, жалості, співчуття; скорбота* та **туга** – *почуття викликане горем, невдачею, переживанням, стражданням (скорбота), відсутністю кого-, чого-небудь, хто (що) знаходиться десь далеко (туга)*. Три лексичні одиниці збігаються за позначенням *скорботи, туги, печалі (скорбота, горе, жаль)* та *душевних переживань, страждань, болю, муки (скорбота, горе, туга)*. Прикладами синонімічних відношень в ЛСГ “**зло**” в сучасній англійській мові є пара іменників **assay** та **trouble**, які характеризують зусилля (*effort*), а, вступаючи у синонімічні відношення зі словом **mischief**, розкривають семантику нещастя, лиха (*trouble, affliction*), тоді як з лексемою **corruption** – випадку, прикладу (*instance, sample*).

Наявність указаних типів зв’язків у межах досліджуваних ЛСГ свідчить про те, що досліджувані лексичні одиниці піддаються закону синонімічної атракції, в позначенні значущих для певного мовного колективу предметів та явищ за допомогою значної кількості синонімів. Отже, явище синонімізації утворює закономірність формування ЛСГ “**зло**” в сучасних англійській та українській мовах.

Досліджувана лексика в українській мові виявляє схильність до іррадіації синонімів, суть якої полягає в тому, що якщо одне зі слів у групі змінило своє значення на переносне, то й інші синонімічні слова того ж семантичного угруповання піддаються цьому процесу й починають набувати таких самих переносних значень для пояснення спільних понять. Так, слова **прах** та **руїна** в переносному значенні означають *залишки давніх часів і звичаїв (прах)* та *те, що залишилось, уціліло від чого-небудь, що зникло, минуло (руїна)*, а **тьма** та **пітьма** збігаються у семантиці *неосвіченості, відсталості у культурному відношенні*.

г) *Градуальний зв’язок* характерний для лексичних одиниць, що позначають різні рівні одного поняття й можуть відрізнятися семами “*дуже*”, “*максимально*”, “*значно*”, “*абсолютно*” та ін. Наприклад, лексичні значення іменників **offence** та **villainy**, хоч і містять спільну сему “*wrong, wrong-doing, crime, offence*”, проте

offence характеризує різний ступінь важкості злочину – лиходійство, провину (“*misdeed, misdoing, misdemeanour*”), порушення закону (“*transgression, trespass*”). Лексичні значення іменників **пиха** та **зверхність** об’єднано спільною семою “*пихатість, пиха*”, однак **пиха** позначає більшу міру вияву пихатості, що проявляється через семи “*надмірно висока думка про себе, вразливе відношення до думки про свою особу*”, “*надмірна впевненість у собі, зарозумілість, погорда, зазнайство, самовпевненість, самолюбство*”.

г) *Партитативний зв’язок* передбачає називання досліджуваними лексичними одиницями як поняття в цілому, так і його частин. Наприклад, слова **wrong** та **mischief** виступають елементами реалізації **зла**, про що свідчить наявність спільної семи “*evil*” (зло) у формулах їхніх тлумачень. Український іменник **біда** є елементом **горя**, що проявляється через семи “*нещастя, біда, горе, лихо*”, “*нещаслива, неприємна, прикра, лиха пригода / подія*”, тоді як **біда**, позначаючи ширше поняття, містить ще і семи “*неприємність, прикрість*”, “*труднощі*”.

2) “*Сходження*” базується на близькості змісту сем та має наступні різновиди:

а) *фазовий зв’язок* реалізується завдяки семам, що вказують на початкову та кінцеву фазу. Так, сема “*accomplishment, result (of)*” (досягнення, результат) об’єднує лексичні значення англійських іменників **dissolution, improvement, venture, trial, travail**, а “*загибель, смерть, кончина, скін, припинення/кінець існування, втрата життя*” – **скін, кінець, смерть, катастрофа, згуба, загибель, капут, заглядь, загуба**.

б) *тяжіння* проявляється через семи, які вказують на наступність дії. Так, семантика лексем **turn, lot** та **twinge** об’єднується завдяки семі “*twist, turn*” (поворот, зміна чого-небудь), яка розкриває зміну певного стану чи ходу подій. Українські слова **потала, руїна, катастрофа, занепад, вандалізм, бійня** об’єднуються зв’язком тяжіння семою “*руйнування, знищення кого-, чого-небудь*”.

в) *ремнісцентний зв’язок* реалізується через семи, які вказують на стан або дію, що передувала досліджуваному явищу. Сема “*circumstance*” (обставина) об’єднує ремнісцентним зв’язком лексичні значення одиниць **turn, chance, providence**, визначаючи обставину як передумову реалізації **зла**. Семантика слів **тривога, примара та острах** поєднується завдяки семі “*небезпека, загроза*”.

г) *темпоральний зв’язок* проявляється через семи, що вказують на часову віднесеність досліджуваного явища. Так, сема “*time (of), a moment, instant*” (час, мить, момент) об’єднує лексичні значення іменників **lapse, stress, bore**, а сема “*період*” – слів **скрута та сварка**.

г) *локальний зв’язок* розкривається через семи, що вказують на локальні характеристики стану або дії. Так, локальні зв’язки між лексичними значеннями іменників **spot, hole, hell, desolation, roguery** встановлено завдяки семі “*of land, city or fortress, a region/place (of), district*” (про землю, місто або фортецю, регіон). Сема “*місце*” є спільною для семантики слів **тьма, терни, пітьма, пляма, каторга**.

д) *інструментальний зв’язок* передбачає наявність сем, які характеризують існуючий стан досліджуваного явища. Так, сема “*weapon, arms, armour, engine of*

war” (зброя, військова амуніція) об’єднує лексичні значення лексем **spoil, crook, torment, dagger**, а сема “*рідина*” – **жовч, каламуть, кров**.

3) “*Розходження*” позначає зв’язок, заснований на протилежності змісту сем і містить такі різновиди:

а) *антонімічний зв’язок* передбачає полярність іменників на позначення **зла**: **chance / mischance, fortune / misfortune, hap / mishap, талан / провал, поразка, слава / неслава**. Антонімічний зв’язок може виявлятися не лише між лексичними значеннями двох слів, але і в межах окремо взятого. Наприклад, семантика іменника **felon** базується на цілковитому протиставленні лексичних значень, а це веде до *енантиосемії*: *a villain, wretch, monster* (лиходій, негідник, виродок) та *a brave man, a warrior* (хоробра людина, боєць). Таке ж явище спостерігаємо і в українському слові *слава*: *репутація, добре ім’я – ганьба, безчестя, сором*. Таким чином, явища антонімії та енантіосемії виступають закономірністю формування лексики на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах. Виникнення протилежних значень у семантичних структурах досліджуваних слів базується на реальних взаємозалежностях явищ дійсності та їхній суміжності, а також на класифікаційних зв’язках між поняттями, які вони відображають, тобто на спільності ознак виділених людиною явищ.

б) *Несумісність* проявляється через семи, які містять указівку на відсутність певної характеристики у стані чи дії. Такі семи називаємо *інклюзивними*. Так, сема “*merriment*” (веселощі, розваги), яка міститься у лексичному значенні одиниці **spleen**, виступає “інклюзивно позитивною семою”, яка не тільки не зустрічається в значенні жодного іншого іменника ЛСГ “**зло**” в сучасній англійській мові, але й додає позитивного забарвлення досліджуваній лексиці. Сема “*щастя*”, яка міститься в лексичному значенні слова **талан**, виступає “інклюзивно позитивною семою” відносно всіх інших досліджуваних сем.

в) *Протидія* реалізується через вказівку сем на протидію чому-небудь. Так, лексичне значення іменника **passion**, що містить сему “*passion, lust, lustiness*” (пристрасть), поєднується зв’язком протидії зі словом **hatred**, лексичне значення якого містить сему “*hatred, abhorrence, detestation*” (ненависть, сильна огида, відраза). Семантика українських лексем **страсть** та **злоба** розкривається протилежними семами “*любов*” та “*злоба, ворожість, недобррозичливість, ненависть*”.

Комплексний аналіз взаємозв’язків між іменниками на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах показав, що досліджувана ЛСГ є ієрархічно впорядкованою системою зі своїми структурними особливостями, які зазнають впливу як лінгвальних, так і екстралінгвальних чинників. У межах ЛСГ “**зло**” іменники характеризуються парадигматичними зв’язками, їхнім системним характером, що забезпечує безперервність смислового простору, але при цьому кожне слово має визначене місце й відіграє свою роль у лексико-семантичній системі досліджуваних мов. Зв’язок предметів та явищ зовнішнього світу сприяє зв’язкам та взаємодії лексичних одиниць, які позначають ці реалії. Таким чином, лексичні одиниці у межах ЛСГ “**зло**” в сучасних англійській та українській мовах

характеризуються різнотипними парадигматичними зв'язками, що забезпечує їхню взаємодію як у межах досліджуваної ЛСГ, так і з одиницями інших ЛСГ. Останні мотивуються природою поняття **зло** та обсягом досліджуваної ЛСГ: чим повніший склад групи, тим розмитіші її межі. Окрім того, у семній структурі лексем на позначення **зла** часто наявні декілька домінантних компонентів значення, тому вони одночасно можуть бути віднесені до різних ЛСГ, а це створює умови для перетину семантичних сфер. Національна специфіка досліджуваних ЛСГ виявляється як у кількісному, так і якісному характері відношень між їхніми елементами.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в подальшому зіставному вивченні семантики лексичних одиниць на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах в їхніх зв'язках з іншими групами лексики.

Література

1. Гольдберг В. Б. Семантические святы / В. Б. Гольдберг // Контрастивный анализ лексико-семантических групп. – Тамбов: ТГПИ, 1988. – С. 12-31.
2. Кубрякова Е.С. Возвращаясь к определению знака: Памяти Р. Якобсона / Е. С. Кубрякова // Вопросы языкознания, 1993. – № 4. – С. 18-29.
3. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология: [монография] / Владимир Николаевич Манакин. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
4. Фабіан М. П. Деякі проблеми типологічного зіставлення української та англійської мов / М. П. Фабіан // Компаративний аналіз: пит. теорії і практики: Зб. наук. праць. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 69-72.
5. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах: [монографія] / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород: Інформаційно-видавниче агентство “ІВА”, 1998. – 255 с.
6. Фабіан М. П. Зіставна лексична семантика: методика дослідження / М. П. Фабіан // Проблеми зіставної семантики: зб. наук. праць. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2005. – Вип.7. – С. 134 - 138.
7. Фабіан М. П. Принцип цілісної системності в зіставних дослідженнях // Проблеми романо-германської філології: Збірник наук. праць. – Ужгород, 1999. – С. 52-55.
8. Фабіан М.П. Семантика мовного етикету: новий підхід до її вивчення // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць. – Ужгород : ПП “Аутдор-Шарк”, 2014. – Вип. 12. – С. 7-13.
9. Фабіан М. П. Типологія етикетної лексики в різноструктурних мовах / Мирослава Петрівна Фабіан // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць.– Ужгород : ФОП Бреза А.Е., 2012. – Вип. 10. – С. 7-11.
10. Словник української мови : у 11-ти т. / [І. К. Білодід та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
11. Oxford English Dictionary: in 12 vol. / [chief ed. James Murray]. – London: Oxford University Press, 1963.

Summary

The present article deals with the typology of semantic interconnections between the nouns denoting **evil** in Modern English and Ukrainian. The words within lexico-semantic group of “**evil**” in the languages under study are characterized by different paradigmatic interconnections that contribute to their interaction with the units of the same and other lexico-semantic groups. The national character of the lexico-semantic groups in question is revealed in the number of their constituent elements as well as the character type of their interconnections.

УДК 81'1

ФУНКЦИИ ФРАНЦУЗСКИХ ДИСКУРСИВНЫХ МАРКЕРОВ В АРГУМЕНТАЦИИ (ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)

Парамонова С.А.

Ужгородский национальный университет

В центре внимания современной лингвистики всё чаще находятся различные практические варианты реализации языковой системы: конкретные речевые ситуации, стили, жанры, отдельные дискурсивные практики, характеризующиеся своими неповторимыми уникальными условиями. В свете данного положения вещей основательное изучение дискурсивных маркеров (в дальнейшем ДМ) в аргументации и накопление максимального количества опыта и знаний в этой сфере возможно лишь при тщательном изучении аргументативного дискурса в различных коммуникативных практиках.

На данный момент теория аргументации представляет собой обширнейшую сферу исследований, в которой пересекаются интересы самых различных дисциплин: начиная от логики и философии, заканчивая когнитологией, нейролингвистическим программированием и работами по созданию искусственного интеллекта. Лингвистическая наука интересуется самыми разными аспектами аргументации: логическими, диалектическими, дискурсивными, прагматическими, лексикологическими, стилистическими и др. [1; 4; 6; 7; 9; 12; 14]. Лингвистику интересует языковое оформление аргументативного дискурса, установление роли, функций, особенностей употребления отдельных незначительных лексических средств, так называемых ДМ, в механизмах аргументации [11].

Цель статьи — выявить и описать ДМ, характерные для маркирования аргументативных отношений во французском тексте, рассматриваемом в качестве специфической деятельности, реализация которой определяется конкретными